

JEAN MARIE GUEULLETTE

LEVEN IN OVERVLOED

*De deugd van kuisheid
voor priesters en religieuzen*

JEAN MARIE GUEULLETTE
Geboren 1960. Dominicaan.
Geeft les (2012) aan de Katholieke Universiteit van Lyon,
waar hij het interdisciplinair centrum voor ethiek leidt.
Doctor in de geneeskunde en theologie.

Bron: <https://www.idref.fr/031697011> (geraadpleegd aug 2023)

NIHIL OBSTAT
N. TIXIER, o. p.
L. GENTRIC, o. p.
IMPRIMI POTEST
Parijs, 24 oktober 2018
M. LACHENAUD, o. p.
prior van de provincie

LES ÉDITIONS DU CERF
© Editions du Cerf, 2019
Gedrukt in december 2021
www.editionsducerf.fr
Rue des Tanneries 24
75013 Parijs
ISBN: 978-2-204-13088-2

**Deze vertaling (2023) is gemaakt
ten behoeve van de VONK*
en mag daarbuiten niet worden verspreid.**

* De VONK is het samenwerkingsverband van Benedictijnen en Cisterciënzers binnen de Nederlands/Vlaamse regio dat instaat voor een vormingsprogramma voor de novicen en klein-geprofesten van de verschillende kloosters. VONK staat voor VOorming Novicen en Klein-geprofesten.

Het gaat om een doorlopende cyclus van vijf jaar over onderwerpen als : stabiliteit in de Regel van Benedictus, lectio divina, gehoorzaamheid in de Bijbel, Psalmen, ascese, gemeenschap en eenzaamheid, gebed en christelijke meditatie. Novicen en klein-geprofesten die de VONK volgen, komen gedurende het jaar 3 maal samen. Deze kennismaking en de contacten met andere monniken en monialen worden als zeer verrijkend ervaren en als opbouwend voor de toekomst.

www.monasteria.org/vorming

INHOUD

INLEIDING

- * *Hachelijk om over te spreken*
- * *Geschreven voor mannen*
- * *Vervuld in zijn seksualiteit of in de relatie?*
- * *Kuisheid en onthouding (& verscheidene definities)*

I DE CONTEXT VAN EEN VERWARRENDE VERBINTENIS

Tussen "te goed" en "te slecht", het echte werk

De cultus van prestatie, tot aan almachtswanen toe

- * *Neem de regie over je leven, op elk gebied*

De luchtspiegelingen van onmiddellijkheid

- * *Het internet, de wereld binnen handbereik*
- * *Pornografie voor iedereen toegankelijk*
- * *Het spirituele leven en de effecten ervan*

Zoeken naar aanwezigheid in een gefragmenteerde wereld

- * *Kan bewustzijn vol zijn?*
- * *Communicatie of het gesproken woord?*
- * *Contact houden of aanwezig blijven*

Een context voor kuisheid

II KUISHEID EN SEKSUALITEIT

Een blinde vlek in het spreken over de navolging van Christus

- * *Hebben we de onrust uit ons leven verbannen?*
- * *Wat te doen met je verlangen?*
- * *Verbeelding en intelligentie aan het werk in de kuisheid*

Waar is het lichaam in een kuis leven?

- * *Ontkenning van het lichaam*
  - *Is kuisheid een strijd tegen het lichaam?*
  - *Heiligheid en sacraliteit in onze relatie met het lichaam*
- * *Een uitweg uit de koppeling van lichaam en seks*
- * *Welke plaats is er, afgezien van seksueel genieten, voor het genieten?*

Waar komt seksualiteit tot uitdrukking in een kuis leven?

- * *De ontkenning van seks*
- * *Ontkenning van seksuele verschillen*
- * *Een specifieke vorm van kuisheid voor homoseksuelen?*

Is het nog mogelijk om over zelfbeheersing te spreken?

- * *Alle ontzeggingen lijken aanvaardbaar, behalve één*
- * *Zelfkennis*
- * *Kunnen we onszelf echt geven zonder enige beheersing van ons verlangen?*
- * *De plaats van onthouding in de deugd van kuisheid*
- * *Welke plaats komt toe aan de wilskracht?*

III **KUISHEID EN MATIGHEID: EEN WEG NAAR EENWORDING**

De deugd van matigheid

- * *Wat is matigheid?*
- * *De grootste vijand van matigheid: ongevoeligheid*
- * *De liefde voor schoonheid en de schroomvalligheid leiden tot matigheid*
  - *Welke plaats is er voor schoonheid in een gewijd leven?*
  - *Schroomvalligheid is de angst om kwaad te doen, niet de angst voor het lichaam.*
- * *Betekent kuisheid onthouding van elk lichamelijk contact?*

Matigheid is niet de dood van hartstochten

- * *Is kuisheid tegen de natuur?*
- * *Matigheid is geen halfslachtig leven*
- * *De worsteling om de kuisheid*

Wat als we met God zouden beginnen

- * *Trinitaire liefde als principe en model*
- * *De kuis Christus volgen*
- * *God in wie maagdelijkheid een nieuwe betekenis vindt*
- * *Een geschenk van God*

IV **EEN KEUZE GEKENMERKT EEN GEMIS**

De verbintenis tot kuisheid als antwoord op een gave van God

- * *Leven in kuisheid: een beslissing die gepaard gaat met genade*
- * *Het is in naam van een relatie dat zo'n verzaking wordt gedaan*
- * *Christus, een prioriteitskeuze, een exclusieve, absolute keuze?*
- * *Deze keuze houdt een gemis in, het is niet de keuze voor het gemis.*

Zoals al het menselijk leven wordt ons leven gekenmerkt door gebrek

- * *Eindigheid, de lichamelijke conditie*
- * *Gezegende mislukkingen die ons herinneren aan de werkelijkheid*
- * *Celibaat: schandaal of levensgewone omstandigheid*
- * *Getekend door gebrek, maar toch zijn het nog mannen*
- * *Gemarkeerd door gebrek en toch niet beschikbaar*

V **GEMIS GEEFT AANLEIDING TOT EEN UITWERKING VAN BETEKENIS**

Eenzaamheid een plaats van verlangen

Voorbij conformiteit aan de norm

Voorbij betekenis

Denken over gebrek in het licht van maagdelijkheid

VI **HET VERMIJDEN VAN GEMIS, EEN VERLEIDING**

De kloof vullen

- * *Doorwerken tot een burn-out*
- * *Door verantwoordelijkheden en lasten, hoe klein ook*
- * *Door verleiding*
- * *Door het spirituele leven*
- * *Door radicaliteit*

Vluchten voor gebrek

- * *Kuisheid verwarren met almacht*
- * *Onvermogen verwarren met kuisheid*
- * *Weglopen voor de complexiteit van menselijke relaties*

VII KUISHEID IN DIENST VAN DE LIEFDE

Liefde voor God

- * *Is jezelf geven aan God een liefdeservaring?*
- * *Gebed, een uitdaging voor de kuisheid*
- * *De liturgie, een ervaring van kuisheid*

Liefde voor anderen

- * *Kuisheid in menselijke relaties*
- * *Apostolisch leven*
- * *Gemeenschapsleven*
- * *Vriendschap*
- * *Kuisheid in het woord*

Liefde voor jezelf

- * *Niemand kan zonder genot leven*
- * *Van je eigen lichaam houden*
- * *Van je mannelijk lichaam houden*

VIII KUISHEID IN DE TIJD

Geleidelijke integratie, die tijd kost

- * *Goed gebruik maken van tegenslagen*
- * *Een vervalsing van Gods tijd: uitstelgedrag*
- * *Geduld, de zuster van kuisheid*

Kuisheid, anticipatie op het komende koninkrijk

CONCLUSIE

Kuisheid is een deugd

- * *Normen zijn noodzakelijk, maar ze respecteren is niet voldoende*
- * *Kuisheid is een capaciteit van iemand die geworteld is in zijn of haar eigenheid*
- * *Onze inspanningen zijn slechts een antwoord op een geschenk*

Een deugd die ons herschept

- * *Het doel is eenheid, geen almacht*
- * *Kuisheid gaat meer over nederigheid dan over beheersing*
- * *Je leven in de waagschaal stellen, geleid door kuisheid*

Een deugd die ons tot het goede in staat stelt

- * *Als we voor kuisheid kiezen zonder het als een goed te zien, beledigen we God*
- * *Zelfkennis met het oog op juiste zelfliefde*

BIJLAGE 1 De belofte van leven [The promise of life] "Ik ben gekomen opdat zij leven hebben, ja overvloedig leven hebben" Johannes (10.10) **Timothy Radcliffe**, OP (*1945) Magister van 1992-2001 Brief van 25 februari, Aswoensdag 1998 (NB: tekst met weglatingen en aanpassingen)

INLEIDING

Kunnen we iets over kuisheid zeggen tegen priesters en religieuzen, en proberen ze te helpen ernaar te leven, terwijl de pers tegenwoordig zo vaak wordt opgehitst door juridische dossiers of onderwerpen in de media waarin seksueel gedrag van bepaalde geestelijken in twijfel wordt getrokken? Zo'n poging lijkt hachelijk, maar het is niettemin noodzakelijk, want lynchpartijen in de media- of de juridische procedures kunnen niet de enige manier zijn om over deze moeilijke kwesties te spreken.

De Kerk heeft een flinke evolutie doorgemaakt in haar houding ten opzichte van volwassenen die misbruik maakten van minderjarigen, en dit was meer dan nodig. Geleidelijk aan ontwikkelde zich een praktijk van "zero-tolerance", een duidelijk verlangen om samen te werken met justitie en om deze situaties niet langer af te handelen door middel van verzwijgen en weggijken. Dit alles was nodig en kwam veel te laat. Er is echter nog veel werk aan de winkel, want het opleggen van disciplinaire sancties in geval van overtreding is niet voldoende om correct gedrag aan te moedigen en nog minder om een weg te openen naar geluk. De gerechtigheid doet haar werk, namelijk het kwade benoemen en beperkingen opleggen aan degenen die het aangaan. Maar het is niet de gerechtigheid die opvoedt, begeleidt en gids is op de weg naar goedheid en heiligheid. Er blijft ook een moeilijke taak liggen om tot onderscheid te komen, om degenen die gevallen zijn te begeleiden, omdat straf en uitsluiting niet het enige evangeliewoord voor hen kan zijn. Een dergelijke begeleiding moet een therapeutische dimensie hebben, maar moet ook de wegen van de christelijke hoop volgen: ze moet per geval worden onderzocht.

De pijnlijke periode die de Kerk doormaakt met betrekking tot deze onderwerpen heeft echter wel de verdienste dat ze de armoede van haar pedagogische en theologische benadering van kuisheid aan het licht brengt. Men kan zich niet beperken tot het opleggen van gedragsnormen ten aanzien van jongeren en kinderen en het stimuleren van een evenwichtig leven. Welnu, het blijkt dat er slechts bij uitzondering boeken of artikelen aan kuisheid zijn gewijd. Zelden worden daarbij, waar het priesters of religieuzen aangaat, duidelijk en expliciet de vragen aan de orde gesteld die opgeroepen worden door hun engagement met betrekking tot de kuisheid. Priesters en religieuzen worden heel vaak op zichzelf teruggeworpen, niet wetend hoe ze er woorden voor kunnen vinden, hoe ze hun gedrag moeten analyseren, zonder een gesprekspartner te vinden of enige ondersteuning. De hulp van een therapeut en het advies van een biechtvader zijn heel vaak nuttig, maar is er geen publiek gesprek mogelijk over deze vragen? Al was het maar om een uitwisseling op gang te brengen en te suggereren: *Kunnen we erover praten?* In deze complexe situatie is het de plicht van de theoloog om na te denken over de kwesties rond kuisheid, net zoals het de plicht is van bestuurders om duidelijke normen vast te stellen en hun eigen praktijk te ontwikkelen.

Dit boek wil graag een bijdrage leveren aan deze klus. Het pretendeert niet het werk van een specialist te zijn, laat staan dat het een gezaghebbende uitspraak over deze kwestie wil doen. Het onderwerp is enorm uitgebreid en het wordt sterk gekenmerkt door de eigenheid van situaties, persoonlijkheden en culturen. Dat maakt het moeilijk om er op een universele manier over te spreken. Gevoed door tientallen jaren van religieus leven, dienst in het ambt en in onderwijs, in het bijzonder in seminaries en in de monastieke omgeving, is het mijn ambitie om de rijkdom aan betekenis die deze vorm van

toewijding met zich meebrengt te laten weerklinken. Ook wil ik proberen om de moeilijkheden te benoemen waarmee zij, die zich hebben verbonden tot kuisheid, vandaag worden geconfronteerd. Maar niet alleen zij, want elke christen is geroepen tot naleving van de deugd der kuisheid. De reflectie zal dan ook worden gevoed met talloze voorbeelden, waarvan er geen enkele is verzonnen. Twintig jaar na de geschreven brief die broeder Timothy Radcliffe aan deze vragen wijdde, lijkt het stimulerend om het project voort te zetten in een context die is veranderd.

[Verwijzing naar *The promise of life*, Timothy Radcliffe, Aswoensdag 1998. Zie de vertaling in Bijlage 1]

Hachelijk om over te spreken

Het is delicaat om vandaag de dag over dit onderwerp te spreken, niet alleen vanwege een context die gekenmerkt wordt door de onthulling van verschillende vormen van seksueel misbruik, maar ook omdat het erg moeilijk is om teksten te vinden waarop men zich kan verlaten. De afgelopen dertig jaar durfden maar weinig auteurs over dit onderwerp te publiceren. Bovendien staan we voor een reeks van vragen die diep getekend zijn door onze huidige manier van leven en door een cultuur. Teksten, zelfs als ze nog niet eens zo heel oud zijn - bijvoorbeeld van vóór het gebruik van internet en de mobiele telefoon - spreken over relaties op een manier die niet past bij de huidige situatie. Evenzo lijkt het vandaag een beetje simplistisch als in de traditie veelvuldig wordt verwezen naar de liefdeservaring als alleen tussen mensen van het andere geslacht. Dat iemand zo verstoken is van steun vanuit de traditie, komt in de theologie verder maar zelden voor, niet omdat de keuze voor kuisheid voor Christus nieuw is, maar omdat de manier van leven en de context waarin het wordt geleefd zo diep veranderd is in minder dan een generatie. Maar wantrouwen ten aanzien van boeken uit de jaren zestig of zeventig kan ook worden gewekt door het feit dat ze zijn geschreven door een generatie wier gebreken we nu ontdekken. Een jonge religieus maakte me duidelijk dat hij een sterk wantrouwen koestert tegenover teksten die getekend zijn door een cultuur en een theologie die niet langer de zijne zijn. Deze voorgangers in het geloof en in het religieuze leven leken volgens hem niet bijzonder tot menselijke ontplooiing gekomen te zijn, en in hun geestelijk leven kenden ze soms een belangrijke plaats toe aan praktijken die voor ons tegenwoordig meer van doen lijken te hebben met masochisme of zelfvernietiging. Zijn reactie hierop was dat hij geneigd was om teksten, die aan iedereen gericht waren, te verwerpen en op een vrij pragmatische manier zijn eigen maatstaven op te bouwen, door middel van zijn ervaringen, van wat hij las en van zijn ontmoetingen. Een dergelijke houding toont aan hoe groot de schok is die door de actualiteit wordt veroorzaakt: het lijkt sommigen onmogelijk om in het openbaar over seksualiteit en kuisheid te spreken, niet alleen omdat het moeilijk is om erover te spreken, maar ook omdat het leven van de spreker er niet volledig mee zal samenvallen. Zeker, het is aan te raden om *verbo et exemplo* [door woord en voorbeeld] te prediken, volgens de traditionele regel in de Orde van Sint-Dominicus, waarbij het leven bevestigt wat er wordt gezegd. Maar er is geen reden om af te zien van spreken zolang we niet tot perfectie zijn gekomen, omdat anders alleen de Heer Jezus het recht zou hebben om te spreken.

Geschreven voor mannen

Dit boek is geschreven in het mannelijk en gericht aan mannen, priesters of religieuzen. Dit kan verbazen. De deugd van kuisheid is niet aan hen voorbehouden, en zij zijn niet de enigen die op dit pad worstelen. Maar ook al kunnen vrouwelijke religieuzen hier nuttige reflecties vinden, toch leek het mij dat de manier waarop deze vragen worden beleefd, diep verschilt tussen mannen en vrouwen. Door er op een algemene manier over te spreken loopt men het risico van een vermindering van de relevantie. Auteurs die zowel mannen als vrouwen willen aanspreken, ontsnappen zelden aan beschrijvingen die slechts een deel van de waarheid bevatten en veel te schematisch zijn. Bovendien heb ik de indruk dat ik in mijn pastorale werk veel meer over kuisheid heb horen spreken door mannelijke

religieuzen of priesters dan in mijn ontmoetingen met vrouwelijke religieuzen. Dit is misschien een teken dat dit aspect van het godgewijde leven onder vrouwen minder moeilijk te beleven zou zijn; maar ik beluister er ook in dat het voor vrouwen waarschijnlijk moeilijk is om deze kwesties met een man te bespreken. Vrouwen zullen hopelijk op deze pagina's elementen van reflectie kunnen vinden die hen zullen helpen, maar men kan alleen maar hopen dat een van hen hier het idee opdoet om een soortgelijk boek voor vrouwelijke religieuzen te schrijven.

Dit boek richt zich tot priesters, religieuzen, seminaristen en novicen. Zeker, de roepingen zijn verschillend. Het pastorale charisma is niet hetzelfde als het charisma van het religieuze leven: kuisheid wordt daar anders beschouwd. Alleen binnen het kader van het religieuze leven is **kuisheid** het voorwerp van een gelofte. Voor priesters is het vaker het **celibaat** dat naar voren wordt geschoven en dat vanaf het diaconaat het voorwerp is van een plechtige verbintenis in nauwe samenhang met het ambt - en niet met het geestelijk leven. Hun inzet kan echter niet beperkt blijven tot het afzweren van het huwelijk, zoals de Franse bisschoppen ons eraan herinnerden:

Het woord celibaat duidt een toestand aan die op zichzelf overduidelijk ontoereikend is om de kwaliteit van kuisheid tot uitdrukking te brengen die de Latijnse Kerk van haar bisschoppen en priesters verlangt. De verbintenis die ze aangaan in een geest van geloof en hoop houdt onvergelijkbaar veel meer in dan alleen het afzweren van het huwelijk. Het gaat veeleer om een geschenk van liefde aan de Heer en aan zijn broeders en zusters, waarbij de affectiviteit evenzeer betrokken is als de geest en de hele persoon in al zijn relaties en dynamiek. Deze verbintenis omvat ook het afstand doen van het vleselijke vaderschap en dus de aanvaarding van een 'dood', aangezien het vaderschap de overwinning van het leven op de dood is: maar deze dood wordt aanvaard in het licht van het paasmysterie, verwijzend naar een ander leven, open voor de volheid van de opgestane Heer. [Verklaring uit 1976]

Als priesters hun **celibaat** leven zonder de deugd van **kuisheid** te ontwikkelen, wordt het puur functioneel en verliest het een groot deel van zijn betekenis. Het leek daarom gepast om de deugd van kuisheid als spil van reflectie te nemen. Kuisheid als deugd gaat verder dan alleen het canonieke onderscheid tussen de toewijding aan het celibaat en de gelofte van kuisheid zelf. Om de tekst niet te verzwaren, zal hier niet constant melding worden gemaakt van de verschillende levensvormen waarop deze reflecties betrekking hebben - priesterschap, religieus leven of een andere vorm van godgewijd leven. Mogen de priesters aanvaarden dat de term *godgewijd leven* hier niet zijn canonieke of kerkelijke betekenis heeft, maar dat het een bredere aanduiding is van de keuze van een leven dat aan Christus is gegeven, ongeacht of het wordt gekenmerkt door de religieuze geloften. Dat religieuze niet-priesters er van hun kant alstublieft mee instemmen om in te zien dat wat er over de priester wordt gezegd, hen meestal ook aangaat. Niet álles in dit boek gaat iederéén aan, maar de essentie van wat hier wordt ontwikkeld, is gebaseerd op wat wij gemeenschappelijk hebben: het feit dat we ons hele leven wijden aan het volgen van Christus in het celibaat voor God. Het belangrijkste verschil ligt in het feit dat diocesane priesters een leven leiden dat bestemd is tot dienstbaarheid, in dienst van het volk van God dat de Kerk is, terwijl religieuzen hun leven eerder beschouwen als een aan God toegewijd bestaan, in de Kerk. Voor hen is de dienst aan de Kerk niet het essentiële punt van hun zelfgave maar veeleer een gevolg van hun toewijding. Deze verschillen kunnen de interpretatie kleuren die men maakt van de gekozen levensvorm, ze kunnen keuzes beïnvloeden, maar ze veranderen niet fundamenteel de uitdagingen die de deugd van kuisheid vandaag stelt en die de essentie van onze reflectie zullen vormen.

Het is mijn wens dat deze pagina's een kader bieden aan degenen die nog maar pas het leven ontdekken van een celibatair toegewijd aan Christus, een steun voor degenen die reeds langer worstelen op deze weg, en een opwekking tot een opnieuw beleven voor degenen die denken dat ze de kwestie

hebben opgelost.

Vervuld in zijn seksualiteit of in de relatie?

Een paar jaar geleden werd ik door een groep psychotherapeuten uitgenodigd om een conferentie te geven over een thema dat me was opgelegd: *"Als de realisatie van de seksuele daad niet mogelijk of gewenst is, hoe kan men dan zich ontplooien in de eigen seksualiteit?"* Door over het onderwerp na te denken en me af te vragen wat ik er eventueel over zou kunnen zeggen, leek het mij dat mijn onvermogen om deze vraag te beantwoorden verband hield met de formulering van dit verzoek.

In deze vraag hebben we het in feite over het niet-realiseren van de seksuele daad en de vervulling van iemand in diens seksualiteit. De moralist die ik ben reageert door de vraag te stellen: *maar waar is de ander?* Om een handeling uit te voeren, kan iemand alleen zijn, ook op seksueel gebied: het is niet nodig om met tweeën te zijn om seksueel genot te vinden. Maar als het om de seksuele ontmoeting gaat waar we het hier over hebben, is de uitdrukking nogal eenzaam. En deze indruk wordt bevestigd door het einde van de vraag: *"hoe kan men dan zich ontplooien in de eigen seksualiteit?"* Toen mij het onderwerp in deze vorm werd aangeboden, was het duidelijk dat deze manier van spreken tegenwoordig gebruikelijk is. We zoeken vervulling in onze seksualiteit, zoals we ook sereniteit zoeken in gebed. In de verschillende activiteiten die ons bezig houden of die ons bekoren, zoeken we vooral onszelf, gaat het erom ons goed te voelen. Maar we zullen onszelf moeten confronteren met het feit dat, als de kwestie van kuisheid zó wordt voorgesteld, het misschien een doodlopende weg is.

Deze symptomen van een alomtegenwoordig individualisme komen voor op allerlei gebieden. Het is dan ook belangrijk om de vragen te onderstrepen die erdoor opgeroepen worden in relatie tot seksualiteit. Hoe kan men over deze dimensie van het menselijk leven spreken als men zich beperkt tot het individu? Het gaat tenslotte per definitie om iets wat een mens in staat stelt om een relatie aan te gaan. De "seksuele daad" betekent dat de mens een betrekking aangaat met zijn lichaam en met het lichaam van de ander. Hij betreft het in een "min of meer" menselijke relatie, kunnen we voorlopig zeggen. We zullen daarom moeten bestuderen wat onthouding teweeg brengt in deze twee aspecten - het lichaam en de relatie, of het lichaam in de relatie. Verder willen we stilstaan bij de valstrik die in de vraag is geplaatst door de twee bijvoeglijke naamwoorden "mogelijk of gewenst". Bepaalde vormen van handicap en impotentie maken geslachtsgemeenschap onmogelijk: kunnen deze situaties redelijkerwijs worden voorgesteld op dezelfde manier als die van godgewijden die ervoor hebben gekozen zich ervan te onthouden?

Deze kleine ervaring is een voorbeeld uit vele andere van de onevenwichtigheid die het spreken over kuisheid vaak kenmerkt: terwijl men zich concentreert op het individu, diens daden en, op zijn best, diens deugden, vergeet men het relationele en alles wat de liefde betreft. De benadering, hoe traditioneel ook, van deze vragen blijft daardoor beperkt tot de categorie van de onzuiverheid. Zijn fantasieën bestempeld als onzuivere gedachten zakt de monnik in elkaar van wroeging voor God, voorbijgaand aan het feit dat de dwingende oordelen die hij uitspreekt over het gedrag van zijn broeders waarschijnlijk de bron zijn van een veel radicalere onzuiverheid dan de erotische beelden die zijn verbeelding doorkruisen. Negeert hij ook niet het feit dat hetgeen onzuiver is in zijn gedachten misschien veeleer is dat hij een persoon of het lichaam van iemand anders behandelt als een object in dienst van zijn verlangens?

Een van de uitdagingen van het traject dat we gaan beginnen, is daarom te spreken over kuisheid als een deugd, een kwaliteit van de persoon, en niet iets wat alleen maar met psychologie of spiritueel leven te maken heeft. Het gaat om een mens die, in relatie met anderen, geroepen is om kuis te leven. Een andere uitdaging, die eveneens geducht is, is om bij het beantwoorden van deze vragen het lichaam zijn rechtmatige plaats te geven. Het gaat uiteraard om veel meer dan om lichamelijke gedragingen. Maar het zou gevaarlijk zijn om zó te spreken over kuisheid dat het voeding geeft aan het luchtkasteel van een leven waarin het lichaam geen plaats meer zou hebben.

Kuisheid en onthouding [& verscheidene definities]

Om misverstanden te voorkomen lijkt het me belangrijk om direct vanaf het begin enkele definities in herinnering te brengen. Waar hebben we het over als we spreken over seksualiteit en kuisheid?

Genitaliteit komt overeen met wat gewoonlijk seks wordt genoemd, dat wil zeggen de handelingen, gedragingen en gewaarwordingen die verband houden met de geslachtsorganen en met de seksuele relatie in ruimere zin. Het grote gebrek van de seksuele informatie die aan jongeren wordt gegeven, is dat deze zich te vaak beperkt tot dit genitale gebied en tot een technische beschrijving van de werking van deze organen. Een ander risico, dat de kern vormt van pornografie, is het lichaam te reduceren tot geslachtelijkheid en over geslachtelijkheid te praten alsof het onafhankelijk is van de rest van het lichaam. Er kan een pornografische manier zijn om te praten over kuisheid in het godgewijde leven, als het gesprek uitsluitend over seks gaat, zonder rekening te houden met de persoon en zijn geschiedenis.

Seksualiteit bestrijkt een oneindig veel groter gebied. Het is het vermogen van een mens om een relatie aan te gaan die wordt gekenmerkt door verlangen en door seksuele verschillen, ongeacht hoe dit gestalte krijgt. Dit vermogen en dit verschil beïnvloeden het menselijk gedrag vanaf de vroegste tijden van het bestaan. Ze vormen al zijn dimensies. Zeggen, zoals Freud doet, dat seksueel verlangen de motor is van al onze driften, dat seksualiteit zich manifesteert in alle handelingen van het leven, betekent niet dat we permanent geobsedeerd zijn door het verlangen om seksuele relaties te hebben. Maar het betekent dat we getekend zijn door dit verlangen en door de ervaringen, of het gebrek aan ervaringen, die we op dit gebied beleefd hebben. Deze herinnering, deze ervaring, vormt alle vormen van relaties die we hebben met mensen, of ze nu van ons geslacht zijn of van het andere.

Iedereen snapt heel goed dat het leven van een koppel niet beperkt is tot seksuele relaties. Tussen twee mensen is liefde niet beperkt tot de genitale expressie. Seksualiteit manifesteert zich in alle stadia van het leven van een paar, niet alleen tijdens de seksuele uitwisseling. Zo profiteert een paar dagenlang van de diepe gemeenschap die ze konden ervaren tijdens een seksuele relatie die liefde en wederzijds respect uitdrukte. Die gemeenschap is verbonden met seksualiteit, het is de vrucht en het kenmerk ervan, en toch wordt het op een andere manier uitgedrukt.

Onthouding (continentie) is vrijwillige onthouding van elk genitaal genot: onthouding van geslachts-gemeenschap en masturbatie. Dit is wat de Kerk van alle celibatairen vraagt, aangezien voor haar seksueel genot eigenlijk alleen maar past binnen het kader van het huwelijk. In tegenstelling tot wat men vaak leest, is zo'n manier van leven niet onmogelijk of tegen de natuur in, omdat de natuur middelen heeft om de zaadproductie los van een orgasme kwijt te raken. Deze kritiek moet echter op een heel ander niveau worden begrepen dan dat van de vloeistofdynamica. Vraagt de Kerk niet het onmogelijke door sommige van haar leden op te roepen tot deze volledige onthouding? Of is het alleen gericht tot uitzonderlijke persoonlijkheden, niet door deugd, maar vanwege fysiologie, zelfs vanwege seksuele onvolwassenheid? Zoals we hebben onderstreept, kan de afwezigheid van seksuele activiteit het gevolg zijn van een keuze, maar ook van medische of psychologische omstandigheden die het onmogelijk maken. We zullen op dit onderscheid moeten letten, om pathologie niet voor deugd aan te zien en vice versa. Onthouding (continentie) is een staat, geen deugd, wat betekent dat het niet noodzakelijkerwijs goede vruchten voortbrengt, in tegenstelling tot de deugd. De vruchten die onthouding al dan niet voortbrengt, hangen af van de bron (omstandigheden, keuze, pathologie ...) en van de betekenis die de persoon in kwestie eraan geeft. Clemens van Alexandrië onderstreepte reeds in de tweede eeuw: *“De algehele onthouding heeft geen deugdzaam karakter, als ze niet geïnspireerd is door de liefde Gods!”*

Indien ze slechts gekozen wordt als de prijs die moet worden betaald om toegang te krijgen tot de klerikale staat, is de kans groot dat het als slecht wordt ervaren en alleen maar bitterheid veroorzaakt. Maar als het wordt gezien als de manier waarop de toewijding om Christus te volgen vorm krijgt, als een manier om de prioriteit van de keuze voor Christus te concretiseren, kan het vruchtbaar zijn. We komen hier later op terug.

Continentie betekent niet onthouding of onderdrukking van seksualiteit, wat onmogelijk is. Seksualiteit vormt ons hele wezen, de manier waarop we spreken, denken en liefhebben. In levensvormen die een verbintenis tot kuisheid inhouden, roept de Kerk celibatairen niet op om een deel van hun persoonlijkheid te verloochenen, maar nodigt ze uit om geen vrijwillige genitale activiteit te hebben.

Het **celibaat** is de levensstaat van degenen die niet getrouwd zijn. Het kan tijdelijk of permanent zijn. In bepaalde gevallen hoort het celibaat bij een verbintenis, zoals in het priesterschap of het godgewijde leven. Sinds haar ontstaan wordt het celibaat beschouwd als een mogelijke levensstaat in de Kerk, als een van de twee manieren om iemands seksualiteit te beleven. Het celibaat werd sterk afgewezen door de kerken die voortkwamen uit de Reformatie. De Reformatie wilde juist een eerherstel voor seksualiteit en het huwelijk, die, naar hun opvatting, aan het einde van de Middeleeuwen naar een lagere status waren gedegradeerd. Net als onthouding is het celibaat een staat en geen deugd, het brengt niet noodzakelijkerwijs vanzelf goede vruchten voort.

Kuisheid is noch onthouding noch celibaat. Onthouding en celibaat zijn staten die worden gedefinieerd op basis van een ontzegging. Kuisheid omvat meer dan ontzegging of onthouding. Kuisheid is een manier van leven die aan iedereen wordt aanbevolen en door sommigen op een meer radicale manier wordt geleefd. Men bouwt zijn leven niet op een ontzegging. Kuisheid is een deugd, dat wil zeggen een bekwaamheid van de persoon, een bekwaamheid om goed te handelen, die zich zowel in de celibatair levende persoon als in de gehuwde kan ontwikkelen. De deugd van kuisheid is een manier om je seksualiteit te beleven en deze harmonieus te integreren in je bestaan en in je relaties. De Catechismus van de Katholieke Kerk definieert het als volgt:

Kuisheid betekent de geslaagde integratie van de seksualiteit in de persoonlijkheid en wijst daarmee op de innerlijke eenheid van de mens als lichamelijk en geestelijk wezen. [CKK nr. 2337]

We zullen nauwkeurig bestuderen wat deze integratie inhoudt, deze innerlijke eenheid van de mens, in het bijzonder in de situatie van het celibaat. Want het moet gezegd: in de zeldzame publicaties over deze onderwerpen moedigen de auteurs deze integratie wel vaak aan, maar zonder echt de moeite te nemen te beschrijven hoe dat dan gaat. Concreet, hoe integreer je je seksualiteit in je leven als je daarbij niet de meest gebruikelijke vormen van expressie beoefent? Het reflecteren hierover is niet eenvoudig. De tekst van de Catechismus gaat als volgt verder:

In de seksualiteit komt tot uitdrukking dat de mens deel uitmaakt van de lichamelijke en biologische wereld; deze seksualiteit wordt echt persoonlijk en menswaardig beleefd, wanneer ze opgenomen wordt in de relatie tussen twee personen, in de volledige wederzijdse overgave van man en vrouw, onbeperkt van duur.

Een dergelijke uitspraak leidt ertoe dat de lezer het idee krijgt dat kuisheid, die beroemde integratie van seksualiteit, slechts toegankelijk is binnen het huwelijk, of in ieder geval alleen daar volledig tot ontwikkeling komt - dáár wordt de seksualiteit "persoonlijk en echt menselijk". Het probleem zit uiteraard niet in het feit dat gezegd wordt dat het in het huwelijk gebeurt, maar om erachter te komen hoe het ook elders kan gebeuren. Wordt seksualiteit pas in het huwelijk 'persoonlijk en echt menselijk'? We worden hier geconfronteerd met een formidabele theologische moeilijkheid en met wat het

leergezag zegt over deze kwesties. Het is een delicate kwestie om te proberen de grootsheid van het huwelijk en zijn diepe inkerving in het welwillende plan van de Schepper volledig aan het licht te brengen, zonder onderwaardering van de situatie van degenen die niet getrouwd zijn. Na vele eeuwen waarin het religieuze leven op de voorgrond werd geplaatst en werd voorgesteld als de meest volmaakte vorm van het christelijk leven, zijn we vandaag getuige van een terugkeer van de slinger. Het huwelijk lijkt nu de uitdrukking te zijn van de volheid van het christelijk leven terwijl velen het religieuze leven zijn gaan zien als geheel onbegrijpelijk, ja zelfs gevaarlijk en onvruchtbaar. Een ander voorbeeld kunnen we lezen in de encycliek van Benedictus XVI over de liefde, waar hij schrijft:

Al vanuit de schepping wijst eros de mens naar het huwelijk, naar een binding die zowel exclusief als definitief is. Zo, en alleen zo, komt deze hem wezenlijke oriëntatie tot vervulling. [Deus caritas est, nr.11]

Men moet de woorden “zo, en alleen zo” ongetwijfeld begrijpen als gericht tegen de opvatting van een huwelijk dat niet heteroseksueel of niet monogaam is. Maar dat neemt niet weg dat de formulering moeilijk als goed nieuws kan binnenkomen bij alleenstaanden, indien we het zó opvatten dat mensen hun diepe bestemming “zo, en alleen zo” in het huwelijk realiseren. Er is dus een grote behoefte om de deugd van kuisheid te heroverwegen en te proberen er een benadering aan te geven die is aangepast aan godgewijde celibatairen, zonder iets af te doen aan het getrouwde stel als het gewone model van de menselijke liefde.

Al deze teksten vertellen ons dat spreken over kuisheid een spreken is over de eenheid van de persoon. Want eenheid is een van de uitdagingen van kuisheid. Eenheid is geen gegeven waarmee men start, het is geen erfgoed dat moet worden bewaard, maar het moet altijd worden ontdekt, opgebouwd. Kuisheid is de deugd van innerlijke eenwording, van de harmonieuze integratie van seksualiteit in de hele persoonlijkheid. “Kuisheid herstelt ons, het brengt ons terug naar de eenheid die we verloren hadden door onszelf te verstrooien”, schreef Sint-Augustinus [Belijdenissen X, 29, 40]¹. Het is geen kwestie van vechten tegen seksuele driften of doen alsof ze niet bestaan. Het gaat erom ze te integreren zodat ze op hun plaats komen en ze richting te geven op een manier die de persoon meer tot mens maakt. Het ontkennen van seksualiteit om religieuze redenen kan rampen veroorzaken, omdat men niet eindeloos lang de engel kan spelen: vroeg of laat zullen de seksuele energieën zich op de een of andere manier uiten, en vaak op een onvoorziene wijze. Kuisheid is niet de ontkenning van zichzelf, maar het zoeken naar een eenheid, naar een evenwicht, uitgaande van wat men is. Recent kerkelijk onderricht benadrukt het belang van tijd op dit gebied. Waar het bovenal om gaat is niet om alles of niets conform de norm te denken, maar het gaat om het geduldig in acht nemen van groeiwetten:

De kuisheid kent bepaalde groeiwetten, die verlopen via fasen, waarin zij nog onvolmaakt is en maar al te vaak onderhevig aan zonde. “De deugdzame en kuis mens moet zichzelf, dag in dag uit, vormen door middel van talrijke, herhaalde en vrije keuzen. Zo leert hij het zedelijk goede kennen, beminnen en beoefenen volgens de verschillende fasen van een groeiproces. [CKK 2343]

Spreken over kuisheid is ook spreken over vrijheid. Dit lijkt misschien paradoxaal, aangezien kuisheid meestal overkomt als een verbod om toegang te krijgen tot een deel van het menselijk leven. De eenheid die kuisheid probeert te bouwen berust echter op een bevrijdende regulering van de seksualiteit. In navolging van Johannes Paulus II kunnen we seksualiteit beschouwen vanuit de kant van de persoon

---

¹ Voetnoot van de vertaler: Kuisheid is hier in het Latijn *continentia*, onthouding. Wim Sleddens (2009) vertaalt: *Als je jezelf in de hand weet te houden, kom je innerlijk tot eenheid in de Ene van wie je uitgestroomd bent tot het vele.*

of vanuit de kant van de gave. Vanuit de **persoon** gezien houdt kuisheid in dat iemand steeds meer vrijheid verwerft met betrekking tot de eigen instinctieve impulsen of externe beperkingen op het gebied van seksualiteit. Zelfkennis en zelfbeheersing spelen daarbij een belangrijke rol. Op het niveau van de **gave**, van de relatie met anderen, impliceert kuisheid ook een groeiende vrijheid, of beter gezegd: een groeiend respect voor de ander. Het tegenovergestelde van kuisheid is dan bezitslust en verleiding, het gebruik van de ander als object voor eigen plezier. Hier krijgt de opvatting van seksualiteit in zijn breedste zin zijn volle betekenis, en beperken wij onze reflectie niet meer tot alleen de genitaliteit. Kuisheid moet inderdaad worden betracht op alle gebieden die door seksualiteit worden gevormd, namelijk heel het relationeel leven. Men kan de ander tot voorwerp van zijn eigen genot maken, de ander verleiden, dat wil zeggen de ander tot slaaf maken, zonder ooit seksuele betrekkingen met die ander te hebben. Om kuis te zijn is het niet genoeg om als celibatair onthouding [continentie] te betrachten ... Door spirituele en psychologische machtscontrole kunnen pijnlijke en soms zelfs destructieve situaties ontstaan in het religieuze leven, waarin ernstige tekortkomingen worden ervaren in de relaties, ook al was er geen overgang naar de seksuele daad. [vgl. Marie-Laure Janssens, *Le silence de la Vierge*, 2017²]

Kuisheid, en dat is fundamenteel, is gericht op de gave van zichzelf, omdat liefde de vorm en de bron is van alle deugden. Proberen om kuis te zijn betekent niet dat je je in jezelf en je deugdzaamheid opsluit. *“Zelfbeheersing is gericht op de gave van zichzelf. Wie de kuisheid beoefent, wordt daardoor voor zijn naaste een getuige van de trouw en de tederheid van God,”* aldus de Catechismus van de Katholieke Kerk [nr. 2346]. De hele opgave bestaat er dus in hoe men zichzelf geeft, en niet in de weigering om zichzelf te geven. *“De eerste zonde tegen kuisheid”* - zei broeder Timothy Radcliffe toen hij Magister van de Dominicaanse Orde was – *“is het gebrek aan liefde.”*

Het verlangen, zelfs een genereus verlangen, om een leven te leiden in overeenstemming met de verbintenissen die men is aangegaan, kan soms de diepe fout verbergen dat deze overeenstemming boven de liefde wordt gesteld. Zo betekent leven in kuisheid niet dat men zich ontoegankelijk maakt voor emoties, want dat zou betekenen dat men zichzelf onbekwaam maakt tot liefde en mededogen. Dit is wat een novicemeester van de kartuizers leert:

[Christelijk geestelijk leven] stelt alle kracht van het hart in dienst van de liefde, disciplineert de hartstochten van lichaam en ziel en kanaliseert hun kracht in dienst van de liefde. De christen is nooit veilig voor lijden, want zijn wet is de liefde: geconfronteerd met de ellende van het leven en het lijden van anderen, wordt liefde mededogen - het lijdt daarom. Een apatheia [stoïcijne kalme van geest] die mededogen zou uitsluiten, is slechts de verharding van puur egoïsme. [Le chemin du vrai bonheur, 2002, p. 167-168]

---

² Noot van de vertaler: Marie-Laure Janssens verliet in 2010 de gemeenschap van contemplatieve zusters van Sint Jan, waar ze elf jaar had doorgebracht. In dit boek vertelt ze hoe ze het slachtoffer werd van geestelijk, emotioneel en psychologisch misbruik.